

20-Yanvar, 2026-yil

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA “RAG‘BAT” TUSHUNCHASINING TURLI
XIL TALQINLARDA ASOSLANISHI

*O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Toshkent.
Ingliz tili integrallashgan kursi No1 kafedrası katta-o‘qituvchisi*

Sharapova Gulnora Alisher qizi

gulnorasharapova9@gmail.com

(0009-0003-9643-2915) - My ORCID

<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0003-9643-2915&justRegistered=true>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada ingliz va o‘zbek tillarida “rag‘bat” tushunchasining semantik, lingvistik hamda lingvomadaniy xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda rag‘bat tushunchasining shaxs faoliyatiga ko‘rsatadigan psixologik, pedagogik va ijtimoiy ta’siri, uning turli til birliklari orqali ifodalanish shakllari yoritib beriladi. O‘zbek va ingliz tillarida rag‘bat tushunchasining milliy mentalitet, madaniy qadriyatlar va ijtimoiy munosabatlar bilan uzviy bog‘liqligi tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari madaniyatlararo muloqot, tarjima nazariyasi va ta’lim jarayonida rag‘batlantirish mexanizmlarini samarali qo‘llashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: rag‘bat, motivatsiya, encouragement, incentive, qiyosiy tilshunoslik, lingvomadaniyat, semantika.

KIRISH

Zamonaviy tilshunoslikda tushunchalarni qiyosiy jihatdan o‘rganish til va tafakkur o‘rtasidagi murakkab bog‘liqlikni anglashda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, inson faoliyatini boshqarish, uni muayyan maqsad sari yo‘naltirish va ijtimoiy faolligini oshirish bilan bog‘liq tushunchalar tilshunoslik, psixologiya va pedagogika fanlarining kesishgan nuqtasida joylashgan dolzarb masalalardan hisoblanadi. Shunday tushunchalardan biri — rag‘bat bo‘lib, u shaxsning xatti-harakati, motivatsiyasi va faoliyat samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Rag‘bat tushunchasi nafaqat lingvistik kategoriya, balki psixologik va ijtimoiy hodisa sifatida ham qaraladi. Chunki rag‘bat shaxsni faoliyatga undovchi ichki va tashqi omillar majmuasi bo‘lib, jamiyat taraqqiyotining muhim mexanizmlaridan biri sanaladi. Ta’lim tizimi, mehnat faoliyati, boshqaruv va ijtimoiy munosabatlarda rag‘batlantirish mexanizmlarining to‘g‘ri qo‘llanilishi yuqori samaradorlikni ta’minlaydi.

Har bir til va madaniyat rag‘bat tushunchasini o‘z tarixiy tajribasi, milliy mentaliteti va qadriyatlari asosida shakllantiradi. Shu sababli ingliz va o‘zbek tillarida “rag‘bat” tushunchasining semantik talqini, qo‘llanish doirasi va lingvomadaniy xususiyatlarini qiyosiy o‘rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi

20-Yanvar, 2026-yil

ingliz va o‘zbek tillarida rag‘bat tushunchasining qanday ifodalanishini aniqlash hamda ularning o‘xshash va farqli jihatlarini tahlil qilishdan iborat.

ASOSIY QISM

1. O‘zbek tilida “rag‘bat” tushunchasining semantik va madaniy asoslari

O‘zbek tilida “rag‘bat” tushunchasi ko‘p qirrali semantik mazmunga ega bo‘lib, u qo‘llab-quvvatlash, ruhlantirish, maqtov, e‘tirof etish, mukofotlash kabi ma’nolarni o‘z ichiga oladi. O‘zbek tilining izohli lug‘atlarida rag‘bat shaxsni ijobiy faoliyatga undash, uning mehnatini qadrlash va jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlash vositasi sifatida izohlanadi.

O‘zbek jamiyatida rag‘bat tushunchasi asosan ma’naviy-axloqiy qadriyatlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Rag‘bat nafaqat moddiy mukofot, balki og‘zaki maqtov, hurmat ko‘rsatish, jamoa oldida e‘tirof etish kabi shakllarda ham namoyon bo‘ladi. Masalan, ta’lim jarayonida o‘qituvchining o‘quvchini maqtashi, faxriy yorliq bilan taqdirlashi yoki ota-onaning farzandini qo‘llab-quvvatlashi kuchli tarbiyaviy ahamiyatga ega.

Shuningdek, o‘zbek tilida “rag‘batlantirish”, “taqdirlash”, “mukofotlash” kabi fe’llarning faol qo‘llanilishi ushbu tushunchaning ijtimoiy hayotda muhim o‘rin tutishini ko‘rsatadi. O‘zbek mentalitetida rag‘bat ko‘pincha shaxsiy manfaatdan ko‘ra jamoa manfaatiga xizmat qilish bilan bog‘lanadi. Bu esa rag‘bat tushunchasining jamoaviylik ruhida shakllanganidan dalolat beradi.

2. Ingliz tilida “rag‘bat” tushunchasining lingvistik ifodalanishi

Ingliz tilida “rag‘bat” tushunchasi bir nechta terminlar orqali ifodalanadi bo‘lib, ularning har biri ma’no va qo‘llanish jihatidan o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Eng keng tarqalgan atamalar — motivation, encouragement va incentive hisoblanadi.

Motivation termini ilmiy adabiyotlarda shaxsni maqsad sari harakatlantiruvchi ichki va tashqi omillar majmuasi sifatida talqin qilinadi. Psixologiyada motivatsiya ichki (intrinsic) va tashqi (extrinsic) turlarga ajratiladi. Ichki motivatsiya shaxsning qiziqishi, ehtiyoji va ichki istaklari bilan bog‘liq bo‘lsa, tashqi motivatsiya mukofot, baho yoki rag‘batlantirish orqali yuzaga keladi.

Encouragement tushunchasi esa ruhiy qo‘llab-quvvatlash, dalda berish va ijobiy munosabat bildirishni anglatadi. Bu atama ko‘pincha ta’lim jarayonida, shaxslararo muloqotda qo‘llanilib, o‘zbek tilidagi “ruhiy rag‘bat” tushunchasiga yaqin keladi.

Incentive atamasi esa asosan moddiy yoki tashqi manfaat bilan bog‘liq bo‘lib, shaxsni muayyan natijaga erishishga undovchi vosita sifatida talqin qilinadi. Ingliz madaniyatida ushbu tushuncha samaradorlik, raqobat va individual yutuqlar bilan chambarchas bog‘langan.

3. Rag‘bat tushunchasining qiyosiy va lingvomadaniy tahlili

Ingliz va o‘zbek tillarida “rag‘bat” tushunchasi umumiy ma’noda shaxs faoliyatini faollashtirishga xizmat qilsa-da, uning mazmuniy talqini va madaniy asoslari sezilarli darajada farqlanadi. O‘zbek tilida rag‘bat ko‘proq axloqiy, ijtimoiy va jamoaviy qadriyatlar bilan bog‘liq bo‘lsa, ingliz tilida u individual yutuq, shaxsiy rivojlanish va natijadorlik bilan uzviy bog‘langan.

20-Yanvar, 2026-yil

Bu farqlar har ikki jamiyatning madaniy va ijtimoiy tuzilmasi bilan bevosita aloqador. O‘zbek jamiyatida jamoa manfaatlari ustuvor bo‘lsa, ingliz madaniyatida individualizm tamoyillari yetakchi o‘rin tutadi. Natijada rag‘bat tushunchasi ham ushbu madaniy omillar ta‘sirida turlicha shakllanadi.

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, rag‘bat tushunchasini to‘g‘ri anglash va tarjima qilishda faqat lug‘aviy moslik emas, balki madaniy kontekstni ham hisobga olish zarur.

XULOSA

Ingliz va o‘zbek tillarida “rag‘bat” tushunchasi mazmunan bir maqsadga — inson faoliyatini faollashtirishga xizmat qilsa-da, uning semantik talqini, qo‘llanish doirasi va madaniy asoslari jihatidan farqlanadi. O‘zbek tilida rag‘bat asosan ma‘naviy-axloqiy va jamoaviy qadriyatlar bilan bog‘liq bo‘lsa, ingliz tilida individual yutuq va samaradorlikka yo‘naltirilgan.

Mazkur tadqiqot natijalari madaniyatlararo muloqot, tarjima nazariyasi hamda ta‘lim jarayonida rag‘batlantirish mexanizmlarini samarali qo‘llashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Rahmatullayev Sh. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. – Toshkent.
- 2.Karimov I.A. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent.
- 3.Oxford Advanced Learner’s Dictionary. – Oxford University Press.
- 4.Harmer J. How to Teach English. – Longman.
- 5.Deci E., Ryan R. Intrinsic Motivation and Self-Determination. – New York.
- 6.Brown H.D. Principles of Language Learning and Teaching. – Pearson.